

УДК 821.161.2
ББК 84(4Укр)6
Т77

Серія “Класна література”
заснована 2009 року

Трублаїні, Микола

Т77 Лахтак : повість / Микола Трублаїні. — К. :
Знання, 2020. — 271 с. — (Класна література).

ISBN 978-966-346-861-7 (серія)

ISBN 978-617-07-0796-3

Повість “Лахтак” Миколи Трублаїні (1907—1941) — один з найкращих пригодницьких творів про освоєння Арктики. Письменник майстерно і достовірно змалював пригоди загубленого в північних морях пароплава “Лахтак”, створивши захопливу історію про героїчні будні, перемоги та поразки його команди. Кожен день на вмерзлому в кризі пароплаві приносить нові випробування. Але ні суворі умови Півночі, ні зрада товаришів, ні навіть норвезькі пірати не змогли зламати сили духу та залізної витримки полярників. Книга вчить ніколи не здаватися, завжди йти вперед та вірити в краще.

УДК 821.161.2
ББК 84(4Укр)6

ISBN 978-966-346-861-7
(серія)

ISBN 978-617-07-0796-3

© Видавництво “Знання”,
оформлення, 2020

ЧАСТИНА ПЕРША НІМИЙ ПАРОПЛАВ

Розділ I

Вітер налетів несподівано. З неймовірною швидкістю запінилися хвилі. Збурений простір наближався до пароплава, що стояв за милю від берега. Між реями щогл, у надбудовах капітанського містка чулось уривчасте й грізне вищання.

Хвилі захитали пароплав з боку на бік, повертаючи його носом проти вітру. Натягнувся ланцюг якоря. Раптовий шторм нагадував грім з ясного неба. Штурман Кар вибіг широкими східцями трапа на капітанський місток і глянув на обрій.

З норд-весту йшов шаленої сили шторм. Море лютувало, але сила хвиль ще відставала від сили вітру. Вітер рвав пароплав з якоря, розірвав прапор на кормі, позносив з палуби порожні ящики, мотуззя, шматки парусини. Штурман Кар засюрчав у свисток. Але то було непотрібно: біля нього вже стояли боцман Лейте і обидва вахтові матроси.

— Боцман, на брашпиль¹! Напоготові! — гукнув Кар у рупор.

¹ Брашпиль — лебідка, якою підіймають якір. (Тут і далі — прим. ред.)

— Єсть на брашпиль! — долетіло крізь вітер.

Боцман з матросом Котоваєм за хвилину опинились на півбаку й посідали навпочіпки, ховаючись од вітру.

На місток вискочив у засмальцьованій робі, другий механік Торба.

— Отто Рудольфовичу, — схвильовано спитав він, — що це?

— Гукни в машину, щоб приготувались... Негайно готовність! — прокричав йому штурман, нахилившись проти вітру.

— А капітан?

Кар у відповідь, наче стверджуючи щось, труснув кошлатою шапкою і підніс руку вгору, щоб потягти за мотуз.

З тоненької трубки біля димаря з хрипом вирвалася пара. Спочатку чути було лише шипіння, а потім, перемагаючи бурю, розлітаючись по вітру, громко загуло. То був довгий тривожний сигнал.

Штурман не випускав з руки канат. Далеко, на горби острова, ніс вітер гудок. На палубу з кубриків¹ і кают вибігали люди.

Тим часом механік припав до свистка машинного телефону і, подувши туди, щосили загукав у трубку:

— Машину на негайну готовність!

Облишивши телефон, кинув оком на запінені вали, що вже доплигували до корми, і, крикнувши: “Полундра”², прожогом скотився по трапу вниз. Він поспішав у глибину пароплава, до машинного відділу.

Штурман засіпав за шкертик³ — гудок став переривчастий: — Гууу-гууу-гу-гу! Гу! Гууу!

¹ *Кубрик* — житлове приміщення для команди корабля.

² Тобто “Стережись!”

³ *Шкертик* — мотузочок.

Нарешті штурман випустив шкертик, і знову свист вітру між снастями покрив усі звуки на пароплаві.

Кар обернувся до підвахтового матроса Соломіна: — Негайно сповістіть усіх, щоб приготувались до авралу. Всім на палубу!

Васька Соломій побіг по кубриках та каютах.

Кар підніс великий морський бінокль і, зіпершись ліктями на фальшборт¹, припав очима до скла об’єктивів. Він дивився на острів, відшукуючи там людей.

Обривистий берег ламався перебитим хребтом і вибігав у море піщаною косою. Похмурістю віяло від сірих пустинних горбів. Де-не-де по ярках біліли залишки торішнього снігу. На косі, край самої води, чорніла шлюпка.

В шлюпці стояло двоє людей. Один з них притискав рушницю до плеча, націляючись угору.

“Мабуть, стріляє, щоб поспішали до човна”, — догадався Кар.

Його турбувало — чи всі на острові чули гудок. Він перелічив — скількох людей видно на острові. Штурман бачив дев’ятьох. Скільки всіх з’їхало на берег, він не знав, але був певен — більше ніж дев’ять. У бінокль уперто розшукував решту... Його погляд перебігав по купах плавникових дерев на березі, по покручених щілинах ярків і вертався до маленької лагуни. Там, де берег завертав на захід, виднілась якась жива істота, простуючи в протилежний від шлюпки бік. Кар пильно стежив за тією істотою. Від напруження засльозились очі. Вітер їх зігнутих пальцем і перевів бінокль у другий бік. З

¹ *Фальшборт* — дерев’яна огорожа капітанського містка — палубної надбудови, де містяться прилади для керування кораблем.

горба, праворуч, спускалось ще двоє людей. Із шлюпки їх, мабуть, не бачили, бо купка людей, що зібрались там, лагодилась їхати.

А вітер скаженів. Хвилі підносили свої гребені вище і вище. Як запінені звірі, вони мчали до берега й розбивалися там, де стояла шлюпка.

Люди біля шлюпки, скориставшись із набіглої хвилі, штовхнули свою посудину на воду. Забігши, хто по коліна, хто по пояс, у воду, хапалися за борти. Хвиля відкотилася, одкинувши шлюпку в море. Гребці скільки сили вдарили веслами, рятуючись від могутнього прибою.

Кар з тривогою глянув на двох людей, що виїшли з рівчака і бігцем поспішали до берега.

Розділ II

Підхоплена хвилями, шлюпка вилетіла в море. Одразу ж її підкинуло на пінявий гребінь грандіозного валу, а потім кинуло в прірву між двома височезними хвилями, заховавши від очей Кара. Штурман побілів, спостерігаючи боротьбу шлюпки з хвилями. Ось її знов винесло на гребінь водяної гори, щоб за якусь мить кинути в нову прірву темно-зеленої води полярного моря.

Відчуваючи, як б'ють хвилі у борт пароплава, Кар жахався за долю маленької шлюпки. Його менше непокоїло майбутнє двох людей, які підходили вже до моря: на березі вони мали почувати себе безпечніше. Штурман навіть шкодував, що дав тривожний гудок. Він мусив би знятися з якоря й одразу ж виходити в море. Нехай би всі залишились на час шторму на острові. Найгірше, що було з ними, так це довелося б трохи поголодувати — день-два — доки пароплав повернеться до острова.

Такі думки промайнули в голові штурмана, бо всю його увагу притягла шлюпка, що акробатично підплигувала на хвилях.

Люди в шлюпці мали шестеро весел і, хоч звичайно вона ходила під чотирма веслами, тепер вони налягали на всі шість.

Вітер заливав шлюпку дощем бризок, зриваючи їх з вершків хвиль.

На фоні похмурого острова, що виступав з полярного моря, дев'ятеро людей змагалися з розлюченими хвилями за своє життя. Той, що сидів на кормі, уп'явшись руками в стерно, скеровував шлюпку на пароплав. Та навряд чи знайшлася б така залізна рука, яка спромоглась би скерувати шлюпку проти навіженого вітру, що здіймав одинадцятибальний шторм.

Тим часом двоє відсталих бідолах вибігли на берег. Їх, мабуть, охопив відчай, коли вони побачили шлюпку вже на середині між островом і пароплавом. Вони притуляли приклади рушниць до плеча і стріляли в небо. З пароплава можна було розгледіти, як блискали постріли, але звуки пострілів не долітали, — все губилось у ревінні бурі. Хто знає, чого хотіли ті хлопці? Може, незважаючи на розбурхане море, вони вимагали, щоб по них вислали шлюпку. А може, хотіли лише нагадати про себе, щоб після шторму їм швидше прислали допомогу.

Кар перестав дивитись на них. Стиснувши щелепи, він з непорушною увагою стежив за шлюпкою.

Шторм переходив в ураган. Пароплав відкидало чимраз дужче, і щосекунди можна було сподіватись, що якір не втримає судна, що його зірве і тоді понесе просто на берег, де розіб'є об прибережне каміння.

Лейте і Котовай лежали на полубаку, вчепившись руками за брашпиль. Вони наготувались пустити пару, щоб лебідка потягла ланцюг якоря. Море вже

обливало хвилями полубак, але Кар не подавав знаку підіймати якір. Штурман чекав на шлюпку, де мусив бути капітан і майже половина команди. Даремно Торба свистів у свисток переговорної трубки. Механік хотів сказати, що пару піднято і машина напоготові, але до телефону ніхто не підходив.

Лише раз озирнувся Кар, коли шлюпка пройшла вже приблизно дві третини важкого шляху. Він обернувся до матроса Соломіна і хрипким голосом прокричав крізь вітер.

— Усіх вільних до шлюпбалки! Приймайте шлюпку!

Ніс пароплава все вище заливало хвилями. Боцман і матрос, що лежали на півбаку, геть вимокли, хоч і були в гумових плащах. Вони дрижали від холоду й з непевністю поглядали на хвилі, коли ті то підносили півбак угору, то плескали спіненими верхівками на палубу. Обидва неспокійно зиркали на Кара і мовчки поглядали один на одного.

Шлюпка все повільніше наближалась до пароплава. Супротивний вітер велетенськими хвилями одганяв її назад до берега. Вже незброєним оком можна було розрізнити людей у шлюпці. Гребці напружували всі сили, стерновий заляк біля стерна. Двоє людей вичерпували воду, бо, незважаючи на всю спритність стернового, хвилі вже заливали невелику посудину. Злітаючи на високі гребені хвиль чи провалюючись між ними, шлюпка, здавалось, стояла на одному місці.

Аж ось із присвистом гарматного снаряда шарпнув вітер, і, здавалось, затріщали щогли на пароплаві. Боцман і матрос притиснулись до брашпиля. Запінилась уся поверхня моря, і штурман Кар відчув, як ураз пароплав рвонувся кормою вперед.

Лейте нахилився до Котоя, дико блимнув очима і прокричав на вухо:

— Тікай!

Обидва метнулись на спардек¹.

Всі зрозуміли, що пароплав зірвало з якоря.

— Праворуч стерно! — закричав Кар, підбігаючи до Соломіна.

Він рвонув важіль машинного телеграфу, перевівши його на — повний вперед. Парова машина запрацювала. Торба не гаяв часу. А Кар давав часті тривожні гудки. Цим він хотів сповістити шлюпку про нещастя. Та там, очевидно, вже зрозуміли, і від того враз послабли руки гребців. Шлюпка затанцювала на місці, і її почало зносити вітром.

Тепер настала страшна хвилина для пароплава. Шторм підхопив пароплав і, заливаючи хвилями, поніс до берега.

Даремно Торба закликав кочегарів держати пару вище червоної риски манометра, даремно, ризкуючи зірвати котли, намагався він боротися з вітром і хвилями.

Єдине, що залишалось, — це скерувати пароплав понад берегом у відкрите море. Соломін затиснув ручки штурвального колеса. На щастя, пароплав чудово слухав стерна. Кар стояв біля матроса і показував, куди стернувати, думаючи: “Дев’яносто дев’ять проти ста, що розіб’ємось...”

Він озирнувся на шлюпку, що вже повернула до берега. І тут же побачив, що величезна хвиля, наздогнавши, підняла її високо вгору. В ту ж мить друга хвиля вдарила в неї з неймовірною силою і наполовину затопила. Третя хвиля не забарилась, і шлюпка пішла шкереберть. Двоє чи троє вхопились за перекинуту шлюпку, і їх разом з нею високо піднесла грізна хвиля.

¹ Спардек — одна з верхніх палуб, де зазвичай розміщена кают-компанія.

Кар зблід. І не лише він зблід. Усі, хто був на палубі, здригнулись. Тільки Соломін не одвів очей від курсу, міцно стискаючи штурвал. Штурман кинувся до бортової надбудови — скидати рятувальні кола. Те саме робили машиніст і боцман на спардеку.

А вітер та хвилі несли і пароплав і шлюпку на прибережне каміння.

Розділ III

В Архангельськ вступила похмура осінь. У міському саду вітер обривав останні листя, дощ безперервно поливав місто. Вода Північної Двіни, звичайно темно-зеленого кольору, тепер набувала темно-сірого відтінку і, здавалося, важчала.

До Архангельської пристані причалювали пароплави з Далекої Півночі. Це були останні пароплави, що поверталися з далеких і небезпечних рейсів в Арктику. Прийшов “Ломоносов” з Землі Франца-Йосифа, з Нової Землі прибули “Русанов” і “Сибіряков”, з Карського моря вернулися “Таймир” і “Малигін”. Криголам “Ленін”, провівши з гирла Єнісею у Баренцове море останній караван іноземних лісовозів, зайшов до Архангельського порту.

В кабінеті начальника порту щораз частіше з’являлись досвідчені льодові капітани. Прибувши в Архангельськ, вони чисто голили підборіддя, підстригали вуса, скидали з себе двопудові кожухи й одягали замість них кращих фасонів пальта з золотими нашивками на рукавах і кашкети з великими гербами Радторгфлоту, що їх матроси жартома звать “капустою”.

В кабінеті начальника порту, крім веселих привітань, їх зустрічало тривожне запитання:

— Чи не зустрічали ви “Лахтака”? А може, чули що про нього?

Але ніхто нічого не міг сказати, крім того, що вже давно знав начальник порту. Чотири тижні тому капітан “Лахтака” передав по радіо: “Підійшов до острова Уєдіненія. Гадаю сьогодні закінчити зйомку і візьму курс Архангельськ”.

Увечері того ж дня в Карському морі знявся великої сили шторм. Він одніс на південь “Малигіна”, викинув на мілину шхуну “Білуху”. Кілька днів електричні розряди в атмосфері не давали змоги береговим радіостанціям зв’язатися з суднами. Але скоро запрацювали всі радіостанції. Один по одному відгукувалися пароплави. Мовчав лише радист “Лахтака”.

Всім радіостанціям доручили викликати “Лахтака” і пильно слухати, чи не обізветься він. Усім пароплавам, що плавали на Півночі, наказано стежити, чи не побачать “Лахтака”. Але жодних відомостей про цей пароплав не надходило.

10 вересня датовано останню радіограму від капітана “Лахтака” Гагіна. Відтоді ніхто не чув і не бачив цього пароплава. Рівно через місяць, а саме 10 жовтня, в Архангельському порту було скликано нараду кращих капітанів-льотчиків та штурманів-полярників.

Їх зібралося чоловік двадцять: різного віку кремезні люди з обличчями, дубленими вітром, сонцем і морською водою. Переважали літні. Начальник порту коротко інформував:

— Місяць і кілька днів тому пароплав Радторгфлоту “Лахтака” з паровою машиною на 800 кінських сил під командою капітана Гагіна залишив східний берег Нової Землі. Там він висадив групу мисливців і персонал метеорологічної станції. “Лахтака” мав завдання підійти до острова Уєдіненія і, ко-